

Ana VUJKOVIĆ ŠAKANOVIĆ

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Doktorska škola, Istorijske nauke
Novi Sad, Srbija
vujkovicana@gmail.com

TERITORIJA I NASELJA ZEMLJE MAČVE U SREDNJEM VEKU

U radu se definiše teritorija i obim koji je obuhvatao pojam Mačva u srednjovekovnim izvorima, te naselja koja su spadala pod ovaj pojam i njihov značaj. Na osnovu dosadašnjih radova iz ove oblasti daje se pregled postojećeg znanja na datu temu, uz dodatna tumačenja izvora. Definisana je pojam *zemlje* Mačve i pojam Mačvanske banovine, kao i njihova granica. Kako je ova oblast podeljena na manje jedinice – župe, one su definisane i određene su im granice. Po utvrđenim granicama župa Mačve, Bitve i Beljina, vrši se sistematizacija naselja koja se spominju u njihovom okviru tokom srednjeg veka. Poseban deo rada posvećen je ubicaciji naselja pomoću komparacije srednjovekovnih povelja i osmanskih deftera sa polovine XVI veka. Na taj način su napravljeni skromni pomaci u definisanju granica i naselja Mačvanske banovine. Načinjen je i skromni pokušaj da se sistematizuju i ubiciraju gradovi u ovoj oblasti, a posebno zagonetni grad Mačva po kome je čitava oblast i dobila ime.

Ključne reči: Mačva, Bitva, Beljin, srednjovekovna naselja, *zemlja*, župa, banovina.

Geografski obim *zemlje* Mačve u svom najširem značenju tokom srednjeg veka obuhvatao je današnje predele Mačve, šabačke Pocerine i Posavine, kao i zapadno–obrenovačku Posavinu. Rečenu geografsku podelu srednjovekovnog prostora načinio je naš geograf Jovan Marković, a kako je ona predstavljala logične celine za savremenog čoveka, zadržaćemo se na njoj koliko da osmotrimo celokupni reljef oblasti i ukažemo na neke zajedničke karakteristike terena. Ono što je zajedničko za sve tri oblasti je nagib reljefa koji se blago naginje ka severu. U oblastima šabačke Posavine i Pocerine, reljef je predstavljen brežuljcima i sličan je šumadijskom. Za razliku od njih reljefi Mačve i zapadno–obrenovačke

Posavine su ravni, ispresecani dolinama reka (Marković 1967; Milojević 1962). Tokom srednjeg veka, ovaj prostor najduže vremena bio je pod upravom ugarske krune. Periodi ugarske uprave prekidani su, te je sticajem različitih okolnosti ova zemlja dolazila pod upravu srpskih vladara. Česte promene uprave u svojevrsnom pograničnom pojasu koji je predstavljala *zemlja* Mačve, ostavili su traga na stanovništvu koje ga je naseljavalo, te su još tokom srednjeg veka učestale promene življa, oličene u zamiranju određenih naseobina i osnivanju novih. Posmatranjem istorijata glavnih naseobina *zemlje* Mačve stiče se bolja perspektiva o životu običnog čoveka koji je bio njihov osnovni činilac.

Terminom *zemlja* se u srednjem veku označavalo više pojmova. Onaj pojam koji ćemo mi u radu posmatrati vezan je za *zemlju* Mačvu kao teritorijalnu i upravnu jedinicu sastavljenu od većeg broja župa. *Zemlja* Mačva ne spada u starije *zemlje*. U istorijskim izvorima ona je poznata kao *sremska zemlja* kralja Dragutina ili *zemlja zvana Mačva*. Period postojanja ove zemlje nije obuhvatao ceo srednji vek (Danilo Drugi 2008; Mišić 1997). *Zemlja* Mačva dobila je ime po utvrđenju, gradu Mačvi. Odatle, ime se proširilo na Mačvansku banovinu koja je kratkotrajno postojala od 1272. do 1279. godine, neposredno pre početka vladavine kralja Dragutina ovom oblašću (Ćirković 1964; Ternovác 2017; Pesty 1875). U izvorima srpske provenijencije zadržao se izraz Srem još neko vreme, ali posle 1319. godine, po ponovnom uspostavljanju Banovine on biva potisnut i više se u izvorima ne sreće. Otprilike istovremeno sa nestankom naziva Onostranog Srema, Mačva je izgubila status *zemlje*. Kasniji pomen ove oblasti u Ravaničkoj povelji kneza Lazara odnosi se na župu Mačvu. Prostor koji nauka podrazumeva oblašću Mačve različito je definisan. Neki radovi obuhvataju teritoriju župe Mačve, a drugi teritoriju današnje ravnice Mačve (Mišić 1997; Ćirković 2008; Blagojević 1994; Ćirković 1994; Vasiljević 1996).

Potrebno je razlikovati period kad su teritorije južno od Save organizovane kao dinastička teritorija (period Onostranog Srema i *sremske zemlje*), period kada su mačvanski banovi imali stvarnu vlast južno od Save, i kada je vlast nad tim teritorijama pripadala drugim ugarskim velikašima ili srpskoj državi (državi kneza Lazara, Srpskoj despotovini) dok su mačvanski banovi titularno postojali (Ćirković 1994). Njene granice, ukoliko nisu bile prirodne, nisu bile čvrsto geografski određene. Prirodne granice ove *zemlje* predstavljale su reke Drina i Sava koja je tekla južnije od današnjeg toka. Na jug granica Onostranog Srema *zemlje* Mačve išla je do Crne Gore (planinski masiv koji postoji paralelno sa Drinom, ovde se verovatno misli na planine Maljen, Suvobor i Rajac) (Ćirković 1994), na jugoistok do Rudnika, a na istok do Kolubare. U ovom obimu *zemlja* Mačva postoji tokom vladavine kralja Dragutina. Posle 1319. godine na njenom

području obnovljena Mačvanska banovina. U sastavu Mačvanske banovine bile su župe Bitva, Mačva, a prema mišljenju autora Sime Ćirkovića i župa Beljin.¹ Prema zaključku autora Miloša Blagojevića, granice Mačve obuhvatale su i ušće Kolubare u reku Savu, pa verovatno i župu Kolubaru. Sem Kolubare, prema Blagojeviću, ugarska vlast u krajevima južno od Save obuhvatala je i dolinu reke Tamnave i reke Jadar (Blagojević 1994; Mišić 1997). Dalje od ovoga ugarska vlast nije išla, stoga ove tačke uzimamo za krajnje granice Mačvanske banovine.

Župa Mačva

Teritoriju župe Mačve utvrdio je prema podacima iz Ravaničke povelje autor Miloš Blagojević. Premda su ovi podaci u neskladu sa drugim naučnim tumačenjima (Ćirković 1994, 2008), držaćemo se Blagojevićevih zaključaka za koje nalazimo da su najutemeljeniji u izvorima. Baveći se promenama rečnog korita Save došlo se do zaključka da je ova reka na rastojanju između današnjih naselja Šapca i Beljina doživljavala najmanje fluktacije. Stoga se njen tok uzima za severnu granicu župe Mačve. Kao međnici ravaničkih sela u župi Mačvi se spominju: reka Sava, selo Popovac, selo Brekovic, Duboki potok (danas Duboka reka). Pored sela koja uzima za međnike u Ravaničkoj povelji navode se i sela koja su darivana ravaničkom metohu. To je ukupno četrnaest sela: Podgorica, Popovac, Brekovic, Ovoš, Brekova, Staglovo, Vlasenica, Zvezd, Drugi Zvezd, Čagalj, Bratišince, Sopince, Grm i Luku. Za sela Grm, Bratišince, Sopince, Popovac i Luku ne znamo gde su se nalazila. Na osnovu broja sačuvanih sela koja se i danas nalaze uz reku Savu, zaključeno je da je ovaj deo reke predstavljao severnu granicu župe Mačva (Škrivanić 1981; Blagojević 1994; Mladenović 2003).

Prema poveljama iz XV veka moguće je ucrtati još neke granice. U pitanju su povelja despota Đurđa čelniku Radiču iz 1428/1429. godine i povelja bosanskog kralja Stefana Tomaša velikom logotetu Stefanu Ratkoviću (Novaković 1912; Rački 1867). Čelnik Radič dobio je veliki broj poseda, od kojih devetnaest naselja u Mačvi. Među njima mogu se danas prepoznati i ubicirati: trg Debrc, selo Prhovo (danas Provo), pet kilometara severno od Debrca, selo Trstenica na dvanaest

1 Autor Siniša Mišić iznosi pretpostavku da je teritorija Onostranog Srema, nekadašnje dinastičke teritorije, jednaka onome što je kao zet ugarskog kralja dobio na upravu kralj Dragutin. Prateći tu pretpostavku dolazi se do zaključka da se površina zemlje Mačve razlikovala od teritorije Mačvanske banovine. Prema tome *zemlja* Mačva se protezala do obronaka Rudnika. Mačvanska banovina s druge strane predstavlja teritorijalno užu pojam i obuhvata površinu koju su tokom srednjeg veka zaista kontrolisali Ugari, te da Ugari nikada nisu kontrolisali obronke Rudnika. Mi smo se u radu bavili onim teritorijama koje se na osnovu raspoloživih izvora mogu utvrditi, te smo nastojali da damo zaokruženu sliku onoga što se sve podrazumevalo pod pojmom Mačva u srednjem veku (Mišić 1997; Ćirković 1994).

kilometara od Obrenovca, selište Konatica koje se nalazilo na prostoru današnjeg sela Kontatica na dvanaest kilometara od Obrenovca, zatim selo Dobra Glava, koje je autor Miloš Blagojević prepoznao u lokalitetu Dobra Glava jugoistočno od Obrenovca, selo Medoeva reka (danas Medoševac) jugoistočno od Obrenovca, selo Zagreb koje nalazimo na potesu sela Veliki Borak, jugoistočno od Obrenovca. U dolini Tamnave čelniku Radiču su pripadala sela Bošnjaci (danas selo Mali Bošnjak) i Lutištac (pretpostavlja se da je bilo na mestu današnjeg sela Ljutice). Prepoznamo i sela u Jadru koja su navedena među spomenutih 19 naselja. To su sela Štira, Druga i Treća Štira (ime se sačuvalo u rečici Štiri koja teče kroz Loznicu, smatra se da je jedno od ovih sela današnja Loznica), selo Tičarije (današnje Tičar polje između Loznice i Banje Koviljače), selo Batar (na mestu potoka između današnjih sela Glogovca i Sovljaka, ili na desnoj obali Drine, prekoputa današnjeg sela Batar). Prema informacijama koje dobijamo iz ove povelje možemo zaključiti da je župa Mačva dopirala na jug do reke Tamnave, a na zapad do reke Drine (Blagojević 1994).

Uključićemo u dobijenu sliku i podatke koje donosi povelja velikom logotetu Stefanu Ratkoviću. Njemu su u Mačvi pripadali selo Vučci, selo Polusak i zaselak Dimkovci. Pored ovih, njemu su pripala i sela koja su ranije pripadala vlastelinu Bogdanu Čokeši: selo Obramići sa crkvom, selo Dimkovci kod Zaslona, selo Dubović, selo Jelica i selo Voinovci (Mišić 2007). Selo Vučci moglo bi biti na mestu današnjeg sela Vučevica, ili sela Vukošić u današnjoj opštini Vladimirci. Za selo Dimkovci znamo da je bilo kod Zaslona tj. današnjeg Šapca. Selo Voinovci možemo prepoznati u lokalitetu Vojnovac u blizini današnje Jadranske Lešnice. Za selo Dubović postoje dve moguće lokacije, jedno leži na potesu Dubović u današnjem selu Badovinci, a drugo na mestu sela Dublja u današnjoj Mačvi. Selo Jelica ne znamo gde bi moglo biti, ali selo Obramići zbog crkve koja se sa njim javlja prepoznamo kao današnje selo Čokešinu sa manastirom Čokešinom (Blagojević 1994).

Uz pomoć ovih naselja određuje se zapadna granica župe Mačva koja je išla desnom obalom reke Drine, od Tičara na jugu do u blizinu sela Crna bara na severu. Istočna granica župe Mačva ne može se precizno povući. Znamo da se protezala od Medoševca na jugu pa na sever do Konatice i dalje, obuhvatajući i neka sela na desnoj obali Kolubare. Južna granica župe Mačve zahvatala je dolinu Tamnave, kao i dolinu srednjeg i donjeg toka reke Jadar (Blagojević 1994).

Župa Bitva

Prostor koji potpada pod ovu župu nalazi se između ušća reke Drine, Sremske Mitrovice i Šapca, u prostoru gde reka Sava pravi zakrivljenje ka severu. Međutim, kako je usled menjanja toka Save došlo do zaboravljanja mnogih toponima, jako

je teško povući granicu između župe Bitve i župe Mačve. Župa Bitva se takođe spominje u Ravaničkoj povelji iz 1381. godine (Mladenović 2003). Međutim, od sedamnaest sela koliko je poveljom darivano do sada je ubicirana samo nekolicina. O ovom pitanju raspravljali su Mihailo Dinić i Gavro Škrivanić, ali su zaključci do kojih su oni došli u vezi ove župe zaista skromni. Prepoznaju se samo reka Sava i potok Jerez između kojih se nalazila župa Bitva i selo Drenovac (Blagojević 1994; Škrivanić 1981).

Detaljnim upoređivanjem Ravaničke povelje sa turskim katastarskim popisom došlo se do zaključka da se severna granica župe Bitve nalazila na današnjem koritu reke Bitve i donjeg toka Zasavice, koje su zajedno činile staro korito reke Save. Isto tako, može se zaključiti da je najveći broj ravaničkih sela bio uništen poplavama, a da su kasnije podignuta nova sela. Južna granica župe Bitve otkrivena je upoređivanjem turskih deftera iz 1533 (Handžić 1960, 1986). Došlo se do zaključka da je nahija Donja Mačva istovetna teritoriji župe Bitve, te da je njena južna granica koja je išla obodom šumskog kompleksa Kitog ujedno i granica župe Bitve (Blagojević 1994). Severna granica Kitoga u XIX veku prostirala se linijom današnjih sela Tabanović i Mačvanski Metković. Ovaj kompleks odvajao je srednjovekovnu župu Bitvu od srednjovekovne župe Mačve (Milićević 1876). Zapadna granica župe Bitve išla je tokom reke Drine od sela Badovinaca do njenog ušća, a istočna granica je išla do reke Save između današnjeg Šapca i sela Drenovca (Blagojević 1994).

Župa Beljin

Beljin se spominje još u *Letopisu popa Dukljanina* koji pripoveda kako je kralj Belo došao u sukob sa Ugarima i pobedio ih na polju Belini u Sremu. Bojno polje između kralja Beluša i Ugara treba tražiti u okolini sela Beljina na oko 25 kilometara istočno od Šapca (Mošin 1950²; Handžić 1986; Dinić 1978c; Mrgić 2008; Bubalo 2010; Bogdanović 1988). Prvi pomen Beljina je iz 1264. godine kada je papa Urban IV potvrdio mačvanskoj vojvotkinji Ani, udovici Rostislava Mihailovića zemlje i posede među kojima se spominje Belin. Okolina Beljina činila je pod ugarskom upravom distrikt Beljin koji se spominje u poveljama kralja Žigmunda, ali i u putopisu Feliksa Petančića koji navodi da preko Save slede dve pokrajine Beligna et Maza. Ove pokrajine na reci Savi spominje i ulcinjski biskup Martin Segon. U ovom distriktu nalazio se i arhiđakonat koji se spominje 1340. godine (Dinić 1978c; Kniewald 1958; Ćirković 1994).

2 Daje nepravilno tumačenje da je u pitanju grad Bijeljina koja se u srednjem veku zvala Četvrtkovište, da bi se tek u turskim defterima javila pod imenom Bijeljina.

Granice ove župe nisu se mogle pružati dalje na zapad od atara današnjeg sela Beljina jer je do njega bilo selo Debrc za koje sigurno znamo da je pripadalo župi Mačvi. Na severu granica je bila reka Sava za koju nije utvrđeno kojim je tokom išla na ovom delu i da li je bila drugačijeg toka nego danas (Blagojević 1994). Kako se selo Beljin sačuvalo od poplava i pretrajalo od srednjeg veka do danas, pretpostavićemo da je tok reke barem na ovom delu ostao isti. Dalje na istok granica je mogla ići najdalje do ušća reke Kolubare u Savu, a čak i to, kada bismo pretpostavili preplitanje sa istočnim selima čelnika Radiča koja su se nalazila u Mačvi. Možda je, najposle, kako autor Sima Ćirković u svojoj raspravi predlaže, došlo do prekrivanja teritorije župe, susednom, koja je po njegovom mišljenju predstavljala župu Bitvu (Ćirković 1994). Iako smo napustili ideju o prostiranju župe Bitve istočno od današnjeg Šapca, sama misao o širenju ingerencija susedne župe Mačve zvuči primamljivo. U tom slučaju bi sedište jednog arhiđakonata bilo u župi Bitvi, u Mitrovici, a drugog u župi Mačvi, u gradu Beljinu (Ćirković 1994). Bilo bi logično da župa sa teritorijom kao što je Mačva ima na svojoj teritoriji katedralnu crkvu.

Gradovi i trgovi

Grad Mačva bio je centar istoimene župe, *zemlje*, i ugarske banovine. Ne zna se gde se tačno nalazio pa o tome danas postoje mnoge teorije: 1. nalazio se na Savi, kod Starog Noćaja, na delu toka između Drine i Šapca (Ćirković 2008; Pfeiffer 2017). 2. na ušću Drine u Savu, u mestu Rača (Trbuhović 2004). 3. Mačva se nalazila između Drenovca i Debrca (Mišić 2010). 4. na mestu grada Debrca, koji je novo ime za grad Mačva (Ćirković 1981; Isailović 1989). Najposle i mi otvaramo nove mogućnosti dajući modifikovanu verziju poslednje teorije, po kojoj je Mačva zapravo ugarski naziv grada koji su Srbi zvali Debrc. Druga moguća opcija bila bi da je dvor kralja Dragutina bio neutvrđen i da se nalazio na teritoriji današnjeg sela Debrc, poput dvorova kralja Milutina na Kosovu (Zdravković 2008; Mišić 2010), a da je tvrđava u blizini današnjeg sela zapravo kastrum Mačva. Kako autor Miloš Blagojević tvrdi, reka Sava je na ovom toku imala najmanje fluktacija. Stoga bismo mogli da pretpostavimo kontinuitet naseljenosti sela, koje se možda održalo baš na mestu nekadašnjeg trga i tako skrilo rešenje zagonetke. No, ono što je sigurno, jeste da se grad Mačva morao nalaziti na Savi, kao plovnoj reci, pošto se u izvorima spominje da je imao pristanište (Ćirković 2008; Mišić 2010). Stoga bismo mogli, prateći granice župe Mačva, onako kako ih je Miloš Blagojević izveo, zaključiti da se grad nalazio na delu reke između Drenovca i Beljina.

Ne zna se vreme nastanka grada, ali ono pada u period pre polovine XIII veka kada se već javlja kao ime oblasti. Godine 1256. spominje se da se deo poseda

ugarskog vlastelina Teodora Vejteha nalazio *in districtu de Mako ultra Zawa* (Wenzel 1869; Dinić 1978b; Ćirković 2008, Mišić 2010). Pored tvrđave nalazio se trg Mačva u kome su u vreme kralja Dragutina poslovali dubrovački trgovci. Zbog njih je 2. juna 1313. godine određen konzul *in Macoua et in partibus illius*. Kralj Milutin koji je kratkotrajno upravljao ovim gradom dao je trg Mačvu u zakup dubrovačkim trgovcima pre 1319. godine. Oni su se na ovaj riskantan potez odlučili najverovatnije jer su i ranije imali poslove tog tipa vezane za ovaj trg (Pročić 2011; Mišić 2010).

Spominje se i 1386. godine u vreme borbi oko ugarske krune koja se posebno odrazila na južnoj granici, kada je Mačva ostala bez katoličkog sveštenika koji je u njoj stolovao. Stoga se izdaje naredba svešteniku iz Drivasta da ode u *mesto zvano Mačva i da tamo naredne tri godine obavlja službu*. Iste 1386. godine, sklopljen je ugovor u mestu Mačva o nabavljanju rujevine, koja se koristila za bojenje kože i tekstila. Sledeći pomen grada Mačve u dubrovačkim izvorima je od 27. juna 1418. i vezuje se za odluku dubrovačkog Malog veća da pošalje konzula i sudije u ovo mesto. Grad Mačva spominje se i u ugovoru iz Tate iz 1426. godine.³ Još jedan pomen trga Mačve vezuje se za kupovinu rujevine. Njega su 13. februara 1445. sklopila dvojica Dubrovčana sa dva trgovca iz Mačve. To je ujedno i poslednji pomen ovog mesta u do sada poznatim izvorima (Mišić 2010; Ćirković 2008; Jireček 1978). Smatramo je da je dočekalo nova osmanska pustošenja koja su označila kraj dotad poznatog poretka. Pretpostavljamo da je tada moglo doći do prekida kontinuiteta naseljenosti u kome je novi naziv mesta potisnuo ono staro. Ono je preživelo do danas kao naziv oblasti Mačve.

Grad Bitva sedište župe, odnosno distrikta Bitva. Nalazio se negde na reci Bitvi. Postoje različita mišljenja o mogućoj lokaciji grada: 1. na ušću reke Bitve u Savu, 2. u današnjem selu Glušci, 3. arheološki lokalitet Crkvine u selu Uzveću (Vasiljević 1996; Mišić 2010).

Pošto *bitva* na svim slovenskim jezicima znači bitka, postoji mišljenje da je na tom mestu vođena bitka 960. godine između kneza Časlava i Mađara, gde je knez ubijen, a potom bačen u Savu (Isailović 1989). Sela u Bitvi posedovao je knez Lazar pre 1381. godine, kada ih je ustupio ravaničkom vlastelinstvu, o čemu svedoči Ravanička povelja. Sama tvrđava se u povelji ne spominje. Mačvanski ban Ivan Horvat zauzeo je tvrđavu Bitvu tokom borbi za presto u Ugarskoj.

3 Pri spominjanju poseda koje despot Đurađ Branković (Vuković) treba da vrati ugarskom kralju Žigmundu navodi se i tvrđava Mačva sa svojom okolinom, koja se naziva Mačvanska banovina (*Item castro Macho vocato et suis pertinentiis, Linde Banatus Machoviensis nominator*) (Fejér, 1844: 811). https://library.hungaricana.hu/en/view/KozMagyOkmanytarak_Codex_Diplomaticus_Tom_10_vol_6/?query=fej%C3%A9r%20codex%20diplomaticus&pg=806&layout=s (pristupljeno 22.10.2018)

Potom ju je vratio ugarskoj kruni Stefan Korodi pre jula 1386. godine. Posle Kosovske bitke i prve provale Turaka u južnu Ugarsku, kralj Žigmund nastoji da organizuje bolju odbranu južnih granica. U tom cilju 1392. godine daje Nikoli Gorjanskom posede u Ugarskoj u zamenu za niz poseda u Mačvi i Detoševini. Među njima je bila i Bitva (Vasiljević – Milutinović 1988). Posle 1403. godine, po sklapanju dogovora između ugarskog kralja Žigmunda i despota Stefana, ona će pripasti despotu.

Moguće da je tvrđava porušena pre 1426. godine jer se u ugovoru u Tati navodi *distrikt koji se zove Bitva i u kome se nekad nalazila tvrđava* (Fejér 1844; Mišić 2010).⁴ Međutim, upoznati sa slojevitošću ovog ugovora, ovu tvrdnju možemo pripisati i anahronizmu iz vremena kad je ugovor prepravljen. Stoga, sa sigurnošću možemo tvrditi da je tvrđava prestala da postoji pre polovine XVI veka.

Grad Beljin, danas selo Beljin. Prvi pomen Beljina je u Letopisu popa Dukljanina – *Bellina*. Papa Urban IV je 1264. godine potvrdio ovaj posed udovici Rostislava Mihailoviča, Ani (Györffy 2000; Hardi 2009). Beljin je sedište distrikta odnosno župe Beljin, pored toga ovaj grad pominje se i kao sedište arhiđakonata Sremske biskupije (Čirković 1997; Bubalo 2010). Milivoje Vasiljević smatra da su iz ovog vremena ostaci malog utvrđenja koje se nalazi na levoj obali reke Vukodraža (Vasiljević – Milutinović 1988; Dinić 1978a). Stoga se čini da su tu ostaci srednjovekovnog Beljina.

Grad i trg Debrc. Dilema da li je Debrc zapravo novo ime za grad Mačvu po kome je čitava oblast dobila ime izražena je kod nekih istoričara (Čirković 1981; Isailović 1989). Nije navedeno dovoljno dokaza koji bi opovrgli ili potvrdili ovu tezu. Stoga je najsigurnije navoditi dva spomenuta toponima kao potpuno različita, iako smo bliski mišljenju da su grad Debrc i grad Mačva u stvari jedno mesto. Grad Debrc nalazio se u blizini današnjeg sela Debrc. Na lokalitetu mogli su se u XIX veku videti ostaci tvrđave. Meštani današnjeg sela prepoznaju „prestonicu Srbije“ u brdu više reke Save koje je veoma ugroženo erozijom. U srednjem veku to mesto se nalazilo na teritoriji župe Mačve. O Debrcu pre dolaska *zemlje* Mačve pod vlast kralja Dragutina nema podataka. Arhiepiskop Danilo navodi u *Žitiju kralja Dragutina slavnii dvor jeho Dbrc* (Danilo 1866). On beleži da je kralj Dragutin u Debrcu primio poslanstvo samog Danila kao izaslanika kralja Milutina, dok je još bio iguman Hilandara, potom delegaciju svetogorskih monaha na čelu sa monahom Anastasijem. Mesto je bilo toliko značajno da se navodi da je odmah po ustupanju prestola kralj Dragutin otišao tamo. Kako se u Debrcu nalazio dvor kralja Dragutina, on se često spominje kao

4 U ugovoru doslovno stoji: *Item districtu Bytthwa vocato, in quo alias castrum habebatur* (Fejér 1844: 811).

stolno mesto njegove države. Debrc se u povelji despota Đurđa čelniku Radiču iz 1428/9 spominje kao trg (Novaković 1912; Mišić 2010). Debrc spominje i Mavro Orbini koji kazuje da se *kralj Dragutin [...] radi pokajanja, zamonaši u Debru i prepusti kraljevstvo svom bratu Milutinu* (Orbini 1968: 24). Debrc se ipak nalazio na važnom putu koji je spajao Beograd sa zapadnim krajevima, ali i na mestu gde obavljala trgovinska razmena između dve obale Save. Put je išao trasom: Orid–Debrc–Vlasenica–Ub–Stepanje–Slovac (Isailović 1989). Reka Sava na tom delu slabo je menjala svoj tok, pa se selo očuvalo do danas (Blagojević 1994). Smatramo da se trg Debrc nalazio upravo na mestu današnjeg sela, a da su jedva vidljivi ostaci na brdu više sela zapravo ostaci nekadašnjeg grada Debrca.

Trg Zaslón se javlja najkasnije. Prvi pomen ovog trga u izvorima je od 4. novembra 1429. godine. Tom prilikom dubrovačko Malo veće odredilo je konzula i sudije koji će u Srebrenici da vrše suđenje u sporu među Dubrovčanima od kojih je jedan, Vekat, iz Zaslona. S. *Lucas de Sorgo consul, s. Matchus de Goze, s. Damianus de Gondola iudices, el. f. in Srebrniza ad pet. Maruse de Bogleslavo, contra Dabisivum Bogdanovich, Radosavum fratrem Radovacii cimatoris, Vochote Stagnevic et Vechat de Saslon, et Maroe de Petcho Peliocich et quemlibet eorum* (Veselinović 1997: 238). Na osnovu ovoga ne možemo zaključiti da li je spomenuti Vekat poreklom iz sela Zaslona, panađura, ili trga.

Već za sledeći pomen ovog mesta u dubrovačkim izvorima, koji je istina usledio tek 16. aprila 1454., možemo tvrditi da se radi o trgu. Značaj ovog mesta je porastao jer se u njemu odvijaju suđenja i dolazi dubrovački konzul. Tada je ta dužnost dodeljena Ratku Operši i još dvojici građana. Njih je pozvao Mihoč Vučić u Zaslónu. Da se radi o Zaslónu na Savi potvrđuje istovremeno spominjanje Mihoča i u vezi obližnje Zajače (Dinić 1978a). *Ratchus Opersa consul, Givcus Braisich, Milovac Pribinic iudices, ell. f. in Saslon ad pet. predicti, supra Michoc Bucich superscriptum* (Veselinović 1997: 595). Dubrovčani su u ovaj kraj lako zalazili jer su već odavno imali svoja trajna boravišta u rudarskim naseljima na desnoj obali Drine. Ovaj trg napreduje pa ga sve češće srećemo u izvorima. Na primer, zna se da je 1455. godine Zaslón imao svog kneza koji se u dubrovačkim izvorima navodi kao *Nicola conte di Xaslón*. Dok se u povelji kralja Stefana Tomaša iz 1458. godine položaj sela određuje *kon Zaslóna* (Rački 1867: 158; Filipović 1970: 91–92). Na osnovu dela Feliksa Petančića iz 1501. godine saznajemo da se *drugo mjesto, odakle se iz Panonije prelazi u Miziju, nalazi se potkraj varoši Saslona ili Šapca nedaleko odanle, gdje se Drina, koja dolazi iz Dalmacije mješa sa Savom* (Kniewald 1958: 41). Autor Sima Ćirković smatra da je Zaslón spadao u seoska naselja koja su zahvaljujući ulozi u robnoj razmeni, dobila povoljan pravni položaj i postajala deo novog trgovačkog i zanatliskog stanovništva (Filipović 1970).

Srednjovekovno naselje Zaslon nalazilo se na prostoru današnjeg Donjošorskog groblja. Turci su ga osvojili, kao i čitavu severozapadnu Srbiju leta 1458. godine. Međutim, kao mesto na granici doživelo je još nekoliko promena vrhovnog gospodara. Turci će u njemu 1470/1471. podići tvrđavu *Böğürdelen*, za koju se dugo mislilo da krije temelje Zaslona. Nju će, zajedno sa trgom osvojiti Ugari 1476. godine. Turci će je povratiti tek 1521. posle više neuspelih opsada. Tvrđava će poneti ime Šabac za koje ne znamo kog je porekla, ali će se naziv Zaslon zadržati i u XVI veku (Mišić 2010; Vasiljević 2000).

Seoska naselja

Većina stanovništva u srednjem veku živela je na selu. Ona su predstavljala osnovni oblik naselja. Ljudi su se selili u druga sela koja su osnivana po volji velikaša koji bi deo svojih ljudi selio na nova mesta, ili bi obnavljao selišta (Mrgić 2008). Neka sela su se gasila, dok su se nova formirala usled različitih okolnosti. U takvim uslovima jako je teško da se formira slika o naseljenosti i stanovništvu, čak i u oblastima koja su bolje poznata u izvorima za koje postoji više svedočanstva.

Prema raspoloživim izvorima, nismo u stanju da predstavimo popis svih srednjovekovnih sela u Mačvi. Ona se spominju u poveljama srpskih i bosanskih vladara koji potvrđuju posede manastiru ili vlastelinima. Informacije ovog tipa, premda su dragocene, jednako su i malobrojne, tako da ćemo ih pobrojati u tabeli koja sledi. Poseban problem, kojim su se bavili mnogi naučnici, predstavlja ubikacija ovih sela. Mnoga od njih predata su zaboravu kroz turbulentnu istoriju ove oblasti. Napominjemo da i sela zabeležena u ovim poveljama nisu nužno postojala tokom celog srednjeg veka, niti smemo da tvrdimo da su sva ona istovremeno postojala u Mačvi. Ipak, promatrajući dešavanja u ovoj oblasti sa velikom sigurnošću možemo tvrditi da su sela koja su dodeljena čelniku Radiću 1428/29 postojala istovremeno kad i sela koja su dodeljena velikom logotetu Stefanu Ratkoviću 1458. Za sela spomenuta u Ravaničkoj povelji iz 1381. ne može se sa istom sigurnošću tvrditi da su postojala istovremeno sa selima iz gorenavedenih povelja. Razlog za to su promene na ovom prostoru koje su usledile kao posledica Kosovske bitke 1389. Ipak, današnja nauka, u nedostatku izvora, upoređuje položaje ovih sela polazeći od pretpostavke da se kontinuitet naseljenosti sela iz pomenutih povelja nije prekinuo u posmatranih 77 godina (Božanić 2008). Primećujemo da se uporedbom ovih podataka dobijaju nekontradiktorni zaključci, te im se u nedostatku izvora i mi priklanjamo.

Seoska naselja u zemlji Mačvi

Naziv	Moguća lokacija (Škrivanić 1973, 1981; Mišić 2007; Božanić 2008; Pfeiffer 2017)	Izvor	Spomen u prvim turskim defterima (Handžić 1960, 1986)
Selo Podgorica	Ada na Savi ili brdo kod Prova, jugoistočno od Šapca.	Ravanička povelja (Mladenović 2003)	Defteri iz 1527, 1533, 1548.
Selo Popovce	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Brekovicica	Na potesu i potoku Brekovac kod sela Dragojevca istočno od Šapca.	Ravanička povelja	/
Selo Ovoš	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Brekovaja	Potok Brekovac kod sela Skupljen.	Ravanička povelja	Brekovac defter iz 1548.
Staglovo	Neubicirano.		/
Selo Vlasenica	Danas selo Vlasenica jugoistočno od Šapca.	Ravanička povelja	/
Sela Zvezd i drugi Zvezd	Istoimeno selo Zvezd, severno od sela Debrca.	Ravanička povelja	Defteri iz 1527, 1533, 1548.
Selo Čagal	Istoimeni potes u selu Provo, šest kilometara severno od Debrca.	Ravanička povelja	/
Selo Grm	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Bratišinci	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Sopinci	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Lukaja	Nije ubicirano, ali se po nazivu sela smatra da je bilo na Savi, sa pristaništem.	Ravanička povelja	/
Selo Turovo*	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Miholki*	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	Mihovina – 1527, 1533, 1548.
Selo Crkvenici*	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Kikinci*	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Kumania*	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Polimiki*	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Magliki*	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Sudomira*	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Lukari*	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Običevci*	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Čašinije*	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	Možda Češljugar – 1533, 1548.

Naziv	Moguća lokacija (Škrivanić 1973, 1981; Mišić 2007; Božanić 2008; Pfeiffer 2017)	Izvor	Spomen u prvim turskim defterima (Handžić 1960, 1986)
Selo Varoševci*	Nije ubicirano.	Ravanička povelja	/
Selo Veleovci*	Možda Belajevac sedam kilometara severozapadno od Šapca.	Ravanička povelja	/
Sela Drenovci* i selo Donji Drenovci*	I danas postoje kao Donji i Gornji Drenovac.	Ravanička povelja	Defter iz 1548.
Selo Živica*	Sačuvano u imenu Živica, delu sela Banovo Polje, severozapadno od Šapca.	Ravanička povelja	/
Selo Stadnici	Nije ubicirano.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429 (Novaković 1912).	/
Selo Podlužije	Nije ubicirano.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	/
Selo Strelci	Nije ubicirano.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	/
Selo Tišica	Nije ubicirano.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	/
Selo Razloe	Nije ubicirano.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	/
Selo Prhovo (<i>Prhovo koje pripada trgu Dbrcu</i>)	Današnje selo Provo, severoistočno od Debrca.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	Defter iz 1548.
Selo Bošnjaci	Sačuvano u imenima sela Veliki i Mali Bošnjak u dolini Tamnave.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	Defteri 1527, 1533, 1548.
Selo Trstenica	Današnje istoimeno selo, jugozapadno od Obrenovca.	Povelja čelniku Radiču 1428/14029.	/
Selište pusto Konatice	Današnje istoimeno selo, jugoistočno od Obrenovca, između sela Draževca i Stepojevca.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	/
Selo Dobra Glava	Današnji lokalitet Dobra Glava, jugoistočno od Obrenovca, u ataru sela Draževca.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	Možda Dobručel – 1527, 1533, 1548.
Selo Medoeva reka	Današnje selo Medoševac, jugoistočno od Obrenovca.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	/
Selo Zagreb	Danas ne postoji, ali mu je naziv sačuvan u potesu sela Velikog Borka, jugoistočno od Obrenovca.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	Možda Zabrda defter iz 1533. mezra.

Naziv	Moguća lokacija (Škrivanić 1973, 1981; Mišić 2007; Božanić 2008; Pfeiffer 2017)	Izvor	Spomen u prvim turskim defterima (Handžić 1960, 1986)
Sela Štira, Druga Štira i Treća Štira	Rečica Štira koja protiče kroz Loznicu. Postoje tri potesa pod imenom Štira na ovom području. Prvi u izvorišnom delu reke, između Gornje Borine, Kostajnika i Zajače, drugi severno od Paskovca, gde se u Štiru uliva rečica Šermetovica.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	/
Selo Ptičarije	Tičar polje – ravan na desnoj obali Drine, od Koviljače do Loznice i dalje do ušća reke Jadar.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	/
Selo Batar	Na levoj obali Drine danas postoji istoimeno selo, a postoji i vodotok Batar koji ide od Drine do Zasavice, a protiče između današnjih sela Glogovca i Sovljaka.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	/
Selo Lušticu	Nije ubicirano.	Povelja čelniku Radiču 1428/1429.	Ljutice-defteri 1533, 1548.
Selo Dubović	Dubović, potes uz Drinu severozapadno od Prnjavora i južno od Badovinaca, ili na mestu današnjeg sela Dublja, jugoistočno od Bogatića.	Povelja velikom logotetu Stefanu Ratkoviću iz 1458. godine (Rački 1867).	/
Selo Jelica	Nije ubicirano.	Povelja velikom logotetu Stefanu Ratkoviću iz 1458. godine.	/
Selo Voinovci	Lokalitet Vojinovac u blizini Jaderske Lešnice.	Povelja velikom logotetu Stefanu Ratkoviću iz 1458. godine.	/
Selo Obramići sa crkvom	Današnje selo Čokešina, južno od Prnjavora, koje se pod tim nazivom spominje u defteru iz 1533. u nahiji Gornja Mačva.	Povelja velikom logotetu Stefanu Ratkoviću iz 1458. godine.	Možda Obrova defteri 1527, 1533, 1548.
Selo Dimkovci kod Zaslona	U blizini današnjeg Šapca, nije poznata tačna lokacija.	Povelja velikom logotetu Stefanu Ratkoviću iz 1458. godine.	/
Selo Vučci	Današnje selo Vučevica ili selo Vukošić kod Vladimirača.	Povelja velikom logotetu Stefanu Ratkoviću iz 1458. godine.	/

Naziv	Moguća lokacija (Škrivanić 1973, 1981; Mišić 2007; Božanić 2008; Pfeiffer 2017)	Izvor	Spomen u prvim turskim defterima (Handžić 1960, 1986)
Selo Polusak	Nije ubicirano.	Povelja velikom logotetu Stefanu Ratkoviću iz 1458. godine.	/
Zaselak Dimkovci	Nije ubicirano.	Povelja velikom logotetu Stefanu Ratkoviću iz 1458. godine.	/

* Naselja se prema *Ravaničkoj povelji* nalaze u Bitvi. Lociranjem nekolicine ovih sela povučena je granica između župe Mačve i župe Bitve. Ostali izvori ne prave jasnu diferencijaciju između župe i zemlje Mačve, kao *Ravanička povelja*. Stoga ćemo smatrati da pod Mačvom misle na oblast tj. zemlju Mačvu.

Prema ovim poveljama nalazimo da se ukupno spominje 51 selo oblasti Mačve tokom srednjeg veka. Postoje i sela koja služe kao međnici, spominju se u poveljama kako bi se bliže odredile granice sela koja spadaju u ingerenciju manastira ili vlastelina. Za ravanička sela u Mačvi data je zajednička međa. *Hatari ih ot Save više Popovac na Rvenicu, na Krstonošim hrast, na Gnjonu, na Kokočevu granicu, za Brekoviu, na Duboki potok, posrede gore na Mastihin dub, između Vlasenicu i između Đurenitino, na Grobljice i ot Grobljica na Gomilu, na deo, Putem deonim, pod Kunpake, na Črnobrnje; ot Črnobrnje na Velikago cera hatar, na Prvoševu granicu, na Uglješim brod, nad Prhovom, na jedinu granicu kod Drenovca, na Mogile hatar, na Topolu, na Trnovu među, uz Savu* (Mladenović 2003: 61–62). Od spomenutih međa danas možemo da identifikujemo samo reku Savu, selo Popovac, selo Brekovicu, Duboki potok – danas Duboka reka, selo Vlasenica i selo Prahovo. Opaža se da su sela darivana manastiru Ravanica bila u jednoj celini (Božanić 2008).

Međe darivanih sela u Bitvi takođe su date u celini. One su *ot Sava Neradova Rvenica, na Glogovu gredu, za Crnu mlaku, između Polemike/Polemiće Donje i Gornje, na Veliku Topolu, na Bogovića, seče hatar između Magliki/Maglići i između Crmčinom na Seonj hatar, između Veloevci i između Popovci, u Veliki hrast, između Veloevci i između Grubanovci na poluhatar i između Dedojevci i između Drenovce, na Veliki hrast, između Daniševce i između Turovo na poluhatar, i između Srbavce i Među Običevce, okol Vrle jabuke hatar, posrede Gušterova polja, u Jerez, i polovina Građe za Luke* (Mladenović 2003: 62). Od spomenutih međa u Bitvi možemo prepoznati reku Savu, zatim Glogovu gredu – danas Glogovac, Crnu mlaku – danas Crnu baru, Bogović – danas Bogatić. Na ovom mestu, kod Bogatića, autor Đorđe Simonović smatra da je granica išla izvorištem Bitve, zatim prepoznaje selo

Velojevce na lokalitetu Velliacs, jugozapadno od sela Drenovca. Dalje se spominju Popovci koje on ubicira na lokalitetu, na mestu kraćeg potoka istog imena istočno od Belotića, Drenovce koje tumači kao današnje selo Drenje, a ne kao Drenovac. Dalje se može prepoznati od međnika reka Jerez, zatim mesto Lukaja na Savi koje je Simonović bliže ubicirao severno od današnjeg Šapca (Simonović 1987).

Na osnovu priložene tabele možemo zaključiti da veliki broj sela nije preživeo osmansko osvajanje, te da se srednjovekovni nazivi sela ne spominju ni pet godina po osvajanju Šapca. Nova sela su osnovana sa ljudima koji su dobili povoljniji – vlaški status, kako bi naselili puste, a plodne krajeve. Već 1533. njima se ukida vlaški status, ali se doseljavanje nastavlja, te u defteru iz 1548. uočavamo pojavu još novih sela. Ono što je posebno zanimljivo je prvi pomen sela Prhova posle osmanskog osvajanja u defteru iz 1548. Na ovo selo, na reci Savi u blizini Debrca prvi put nailazimo u povelji čelniku Radiću iz 1428/29. Potom se ne spominje ni u jednom od prvih deftera iz 1527. i 1533. godine, a trebalo bi da je selo u tom trenutku bilo naseljeno. Toga sela dakle 1527. godine nema, a nema ga ni 1533. godine. Došlo je dakle, do prekida kontinuiteta naseljenosti od minimum deceniju. Ipak, ime se zadržalo u kolektivnom pamćenju te se po obnavljanju sela ime zadržalo do danas. Ukoliko se ime sela moglo zadržati u pamćenju deceniju, postavlja se pitanje kako se po vlaškoj kolonizaciji nije više toponima sačuvalo. Donosimo jednu moguću soluciju: kako se sela Ravaničke povelje, poimenično navedena da pripadaju župi Bitva, u najvećem procentu ne mogu ubicirati ni savremenim toponima sela, potesa ili hidronima, niti se može naći njihov pomen u osmanskim izvorima, smatramo da su ova sela nestala usled pomeranja rečnog toka Save i nastanka močvarnog tla koji se danas može uočiti u predelu Zasavice. Reka Sava povukla je, dakle, sa sobom u nepovrat i neka sela. Za ostala, pak sela, koja se ne mogu ubicirati, ne može se sa sigurnošću utvrditi jesu li i ta sela pripadala župi Bitva, ili su njihovi toponimi zaboravljeni usled drugih faktora.

Izvori

- Bogdanović, Dimitrija, ur. 1988. *Ljetopis popa Dukljanina*. Beograd: Prosveta, Srpska književna zadruga.
- Danilo, Arhiepiskop i drugi. 1866. *Životi kraljeva i arhiepiskopa srpskih*. Prir. Đ. Daničić. Zagreb: US. Galca.
- Danilo, Drugi. 2008. *Životi kraljeva i arhiepiskopa srpskih/Službe*. Prir. Gordon Mak Danijel, Damjan Petrović. Beograd: Prosveta.
- Fejér, Georgi. 1844. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tomi X. Vol. 6*. Buda: Typis typogr. regiae Universitatis Ungaricae. https://library.hungaricana.hu/en/view/KozMagyOkmanyarak_Codex_Diplomaticus_Tom_10_vol_6/?query=fej%C3%A9r%20codex%20diplomaticus&pg=806&layout=s (pristupljeno 22.10.2018)

- Handžić, Adem. 1986. *Dva prva popisa Zvorničkog sandžaka (iz 1519. i 1533.)*. Sarajevo, Beograd: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Srpska akademija nauka i umjetnosti.
- Kniewald, Dragutin. 1958. Feliks Petančić 1502. O putevima kojima valja napasti Turke. *Vjesnik vojnog muzeja* (5): 25–58.
- Milićević, Milan Đ. 1876. *Kneževina Srbija*. Geografija – orografija – hidrografija – topografija – arheologija – istorija – etnografija – statistika – prosveta – kultura – uprava. Beograd: U Državnoj štampariji.
- Mladenović, Aleksandar. 2003. *Povelje kneza Lazara: tekst, komentari, snimci*. Beograd: Čigoja štampa.
- Mošin, Vladimir. 1950. *Ljetopis Popa Dukljanina*. Latinski tekst sa hrvatskim prijevodom i “Hrvatska kronika”. Priredio, napisao uvod i komentar Vladimir Mošin. Zagreb: Matiča hrvatska.
- Novaković, Stojan, prikupio i uredio. 1912. *Zakonski spomenici srpskih država srednjeg veka*. Knj. 5. Beograd: Srpska kraljevska akademija .
- Orbini, Mavro. 1968. *Kraljevstvo Slovena*. Beograd: Srpska književna zadruga.
- Porčić, Nebojša. 2011. Dva pisma kralja Milutina o zakupu trgova Mačva i Lipnik. *Stari srpski arhiv* 10 (10): 3–16.
- Rački, Franjo. 1867. *Prilozi za zbirku srpskih i bosanskih listina*. Zagreb: Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Veselinović, Andrija. 1997. *Dubrovačko Malo veće o Srbiji (1415–1460)*. Beograd: Istorijski institut SANU.
- Wenzel Gusztáv. 1869. Árpádkori új okmánytár. *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus VII. 1235–1260*. Pest: Eggenberger Ferdinánd M. Akademiai könyvtárúrsnál. https://library.hungaricana.hu/en/view/KozMagyOkmanyarak_ArpadkoriOkmanytar_07/?query=Wenzel&pg=458&layout=s (pristupljeno: 22.10.2018).

Literatura

- Blagojević, Miloš. 1994. Naselja u Mačvi i pitanje srpsko–ugarske granice. In: *Valjevo*. Postanak i uspon gradskog središta, ur. Siniša Branković. 59–77. Valjevo: Narodni muzej
- Božanić, Snežana. 2008. Ravanička sela i sela velikog čelnika Radića Postupovića ‘u Mačvi’. *Spomenica istorijskog arhiva Srem* 7 (7): 34–45.
- Bubalo, Đorđe. 2010. Osnivanje i jurisdikcija Sremske biskupije. In Bubalo, Đorđe – Mitrović, Katarina – Radić, Radmila. *Jurisdikcija Katoličke crkve u Sremu*. Beograd: Službeni glasnik
- Ćirković, Sima. 1964. *Istorija srednjovekovne bosanske države*. Beograd: Srpska književna zadruga
- Ćirković, Sima. 1981. Beograd pod kraljem Dušanom? *Zbornik istorijskog muzeja Srbije* 22 (17–18): 37–46.

- Ćirković, Sima. 1994. Crna Gora i problem srpsko–ugarskog graničnog područja. In *Valjevo. Postanak i uspon gradskog središta*, ur. Siniša Branković. 59–77. Valjevo: Narodni muzej.
- Ćirković, Sima. 1997. *Rabotnici, vojnici, duhovnici*. Beograd: Equilibrium.
- Ćirković, Sima. 2008. Zemlja Mačva i grad Mačva. *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor* 74 (1–4): 3–20.
- Dinić, Mihajlo. 1978a. Zapadna Srbija u srednjem veku. In Mihajlo Dinić: *Srpske zemlje u srednjem veku*. Istorijsko-geografske studije. 44–54. Beograd: Srpska književna zadruga.
- Dinić, Mihajlo. 1978b. Županija „Keve“ između Dunava i Fruške gore. In: Mihajlo Dinić: *Srpske zemlje u srednjem veku*. Istorijsko-geografske studije. Beograd: SKZ. 292–293.
- Dinić, Mihajlo. 1978c. Srednjovekovni Srem. In: Mihajlo Dinić: *Srpske zemlje u srednjem veku*. Istorijsko-geografske studije. Beograd: SKZ. 270–284.
- Filipović, Stanoje, prir. 1970. *Šabac u prošlosti I*. Šabac: Istorijski arhiv
- Györfy György. 2002. Pregled dobara grčkog manastira u svetom Dimitriju na Savi (Sremska Mitrovica) iz XII veka. *Spomenica istorijskog arhiva Srem* 1 (1): 7–64.
- Handžić, Adem. 1960. Grad Šabac i njegova nahija u prvoj polovini XVI vijeka. In *Članci i građa za kulturnu istoriju Bosne* 4. 95–151.
- Hardi, Đuro. 2009. Gospodari i banovi Mačve i Onostranog Srema u XIII veku. *Spomenica Istorijskog Arhiva „Srem“* 8 (8): 65–80.
- Isailović, Marija. 1989. *Valjevo i okolne oblasti u srednjem veku*. Valjevo: Narodni muzej
- Jireček, Konstantin. 1978. *Istorija Srba II*. Beograd: Slovo ljubve
- Marković, Jovan Đ. 1967. *Reljef Mačve, šabačke Pocerine i Posavine*. Beograd: Prirodno-matematički fakultet univerziteta u Beogradu, Geografski institut
- Milojević, Miroslav. 1962. *Mačva, Šabačka Posavina i Pocerina*, Beograd: Naučno delo
- Mišić, Siniša. 1997. Zemlja u državi Nemanjića. *Godišnjak za društvenu istoriju* 4 (2–3): 133–146.
- Mišić, Siniša. 2007. Posedi velikog logoteta Stefana Ratkovića. In *Moravska Srbija. Istorija, kultura, umetnost*. Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa održanog 29. septembra u Kruševcu i 30. septembra 2007. godine u manastiru Naupare, ured. Siniša Mišić. Kruševac. 13–14. Beograd: Istorijski arhiv, Filozofski fakultet, odeljenje za istoriju
- Mišić, Siniša, ur. 2010. *Leksikon gradova i trgova srednjovekovnih srpskih zemalja*. Beograd: Zavod za udžbenike
- Mrgić, Jelena. 2008. *Severna Bosna. 13–16. vek*. Beograd: Istorijski institut.
- Pesty Frigyes. 1875. A macsóí bánok. *Századok* 9 (6): 361–381.
- Pfeiffer Attila. 2017. A Macsóí bánóság és a macsóí vár lokalizációjának kérdése a magyar és a szerb történetírásban. *Világtörténet* 1: 125–138.
- Škrivanić, Gavro. 1973. Vlastelinstvo velikog čelnika Radiča Postupovića. *Istorijski časopis* 25 (20): 125–137.
- Škrivanić, Gavro. 1981. Ravaničko vlastelinstvo. In: *Ravanica 1381–1981*. Spomenica o šestoj stogodišnjici, ur. Dimitrije Bogdanović. Beograd: Manastir Ravanica. 83–99

- Simonović, Đorđe. 1987. Seoska naselja u Mačvi od Ravaničke povelje do kraja prve vlade kneza Miloša Obrenovića 1839. godine. *Glasnik Etnografskog muzeja* 51 (51): 77–111.
- Ternovác Bálint. 2017. A macsóí és barancsi területek története 1319. In *Micae Mediaevales*. VI. Fiala történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról, szerk. Fábián Laura, Uhrin Dorottya, Farkas Csaba, Ribí András, 227–240. Budapest: ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola
- Trbuhović, Vojislav. 2004. Oko ubiciranja srednjovekovnog grada „Mačo“ – Prilog proučavanja Mačvanske banovine. *Museum* 5 (5): 71–88.
- Vasiljević, Milivoj – Milutinović, Svetlanka. 1988. Topografsko–istorijski rečnik Podrinja. *Godišnjak međuopštinskog istorijskog arhiva u Šapcu* 22 (22): 100–181.
- Vasiljević, Milivoje. 1996. *Mačva. Istorija, stanovništvo*. Beograd: Javno preduzeće PTT „Srbija“
- Vasiljević, Milivoje. 2000. Rezultati arheoloških radova i istraživanja na Starom gradu, *Museum* 1 (1): 49–100.
- Zdravković Ivan M. 2008. Srednjovekovni gradovi i dvorci na Kosovu. *Nova Zora* 5 (17): 183–192.

Ana VUJKOVIĆ ŠAKANOVIĆ

MACSÓFÖLD TERÜLETE ÉS TELEPÜLÉSEI A KÖZÉPKORBAN

A tanulmány definiálja a középkori forrásokban megjelenő macsóí körzet területét, kiterjedését, feltárja településeit, vizsgálja ezek jelentőségét az adott időszakban. A vonatkozó források alapján áttekinti, értelmezi a téma szakirodalmát. Definiálja *Macsóföld* és a *Macsóí bántság* fogalmát, utóbbi határait. A területet kisebb közigazgatási egységekre – vármegyékre osztották, kijelölték, mit ölelnek föl, meddig terjednek határaik. Mácsva, Bitva és Beljin megye körülhatárolása alapján elvégzi a térség középkori településeinek rendszerezését. A tanulmány a középkori alapító oklevelek és a XVI. századközépi török adólajstromok összehasonlításával megkísérli a települések fekvésének a meghatározását. A munka némileg pontosítja a *Macsóí bántság* határainak és településeinek eddigi definiálási kísérleteit, különös tekintettel *Macsó* titokzatos városára, melyről a terület a nevét is kapta.

Kulcsszavak: *Macsó*, *Bitva*, *Beljin*, középkori települések, *föld*, megye, *bántság*.

Ana VUJKOVIĆ ŠAKANOVIĆ

THE TERRITORY AND THE SETTLEMENTS OF THE LAND MAČVA DURING MEDIEVAL PERIOD

With this paper defines the territory and the scope that was belonged to the term of *land* Mačva, so as with the term of Banat of Mačva. As their borders were defined, this paper also established borders of the districts Mačva, Bitva and Beljin that were contained in the *land* of Mačva. Further were researched settlements in this

region and these settlements were systematized in the molds of these districts and the *land* of Mačva during middle ages. There is special part of the paper that renew the effort of the ubiuation of these settlements in contemporary place, with using of comparison between medieval charters and Ottoman's defter at the beginning of XVI century. With this method was made slightly improvements towards defining of the borders and settlements in Mačva's Banat. There is also a humble attempt to ubiuate fortresses in this area, especially puzzling location of fortress Mačva that had given name to the whole region.

Keywords: Mačva, Bitva, Beljin, medieval settlements, *land*, district, Banat.